

ТЕХНОЛОГІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТА ЮРИДИЧНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Ірина ТОРБЕНКО (Кіровоград)

Стаття присвячена питанню розробки освітньої технології реалізації педагогічних умов формування соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності. Автором визначено етапи технології, мету та її основні завдання.

Стаття посвячена вопросу разработки образовательной технологии реализации педагогических условий формирования социально- профессиональной позиции студентов юридической специальности.

Ключові слова: особистість, соціально-професійна позиція, технологія, соціальна технологія, педагогічна технологія, технологія реалізації педагогічних умов.

В освітньому просторі сучасного суспільства розвиваються інноваційні процеси. Їх мета – підвищити конкурентоспроможність освіти і соціально-інноваційний потенціал суспільства в цілому. Ефективність впроваджуваних інновацій багато в чому залежить від якості соціальних і професійних характеристик юриста. Рівень соціально-економічного і соціально-культурного потенціалу юриста чинить безпосередній вплив на якість культурної соціалізації суспільства. Юрист є однією з ключових постатей в розвитку соціокультурних основ сучасного українського суспільства, важливим суб'єктом культурних змін.

Соціально-культурне середовище, що змінюється, ставить перед юристом нові вимоги. Тому актуалізується потреба у визначенні й аналізі механізмів, котрі дозволяють юристові не лише успішно адаптуватися, але й самоактуалізуватися в умовах трансформації соціальної реальності, вибудовувати якісно іншу модель власного професійного розвитку. Одним з таких значущих механізмів є соціально-професійна позиція, як необхідний і найважливіший спосіб входження людини в динамічне соціальне і професійне середовище.

Сформована соціально-професійна позиція дозволяє розширити можливості і створити умови для зростання обсягу і підвищення якості соціокультурного капіталу майбутнього фахівця. Глибина й характер

соціально-професійної позиції безпосередньо корелюють з мотивацією до професійного самовдосконалення, засвоєнням і реалізацією в поведінкових патернах інноваційних форм і методів роботи. Позиціонування всередині професійної групи стає передумовою групової згуртованості (солідарності), формування відчуття соціабельності між її членами.

Під формуванням соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності слід розуміти спеціально організований процес, спрямований на розвиток мотиваційно-ціннісних орієнтацій студента юридичної спеціальності, підвищення рівня його компетентності й соціальної відповідальності, який передбачає створення певних педагогічних умов для розвитку студента юридичної спеціальності як об'єкта й суб'єкта діяльності.

На вибір педагогічних умов розвитку соціально-професійної позиції студентів юридичних спеціальностей впливають конкретні умови функціонування й розвитку конкретного вищого навчального закладу і конкретного студента юридичної спеціальності. Спираючись на основні положення системного підходу, одним з яких стосовно соціальних систем є керованість та самокерованість, підкреслюємо доцільність оптимізації педагогічного керівництва процесом формування соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності через цілеспрямовану організацію самостійної роботи студента та орієнтацію студента юридичної спеціальності на самовдосконалення як елемент цього процесу.

Оптимізація педагогічного керівництва процесом формування соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності розуміється нами як системне явище, складовими якого є: особистісно-діяльнісний і рефлексивний підходи, цілепокладання, співуправління, створення інноваційного середовища, стимулювання і мотивація, програмно-цільовий підхід.

Соціально-професійне самовдосконалення студента юридичної спеціальності, в свою чергу, – це свідомо діяльність в системі його освіти, яка спрямована на підвищення фахового рівня, професійну самореалізацію, розвиток професійно значущих якостей, підвищення ефективності навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі відповідно як до інтересів, потреб і можливостей студентів, так і до вимог суспільства щодо соціалізації, особистісного й професійного розвитку людини [8].

З метою реалізації педагогічних умов формування соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності нами була розроблена відповідна технологія.

Метою даної статті є висвітлення питання розробки, створення і втілення освітньої технології реалізації педагогічних умов формування соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності.

Необхідно зазначити, що усі існуючі на сьогодні технології поділяються на два види: промислові і соціальні.

Соціальною технологією називають технологію, у якій вихідним і кінцевим результатом є людина, а основним параметром, який піддається зміні, – одна або кілька її властивостей. На відміну від промислових технологій, де обов'язковим є суворе дотримання певного набору та послідовності технологічних операцій і процесів, у соціальній технології сувора послідовність не обов'язкова, більше того, жорстка послідовність не дає найкращих результатів. Підбір певної послідовності навіть найрезультативніших способів або прийомів не гарантує досягнення високої ефективності. Людина досить багатофакторна система, на неї впливає багато зовнішніх чинників, сила і напрям яких різні, а іноді й протилежні. Наперед передбачити результат того чи іншого впливу часто неможливо. Через це соціальну технологію не можна назвати строго певним набором точно підібраних процесів.

У соціальній сфері технології повинні бути гнучкішими, здатними коригувати недоліки окремих проектів і методик, з яких, власне, складається технологічний процес [5].

Одним з різновидів соціальної технології є педагогічна технологія. Під педагогічною технологією розуміють:

«...найрізноманітніші методи, матеріали, прилади і систему забезпечення – словом усе, що бере участь у навчальному процесі і сприяє роботі системи освіти» [4, с. 130];

«...складний інтегративний процес, який залучає у себе людей, процедури, засоби й організацію, призначений для аналізу проблем, вироблення рекомендацій, втілення, оцінювання й управління розв'язанням проблем, що стосуються всіх аспектів навчання» [10, с. 1];

детальніше уявлення всіх аспектів побудови навчальних ситуацій (*teaching learning situation*), що передбачає «...застосування будь-яких методів і технік навчання, що вважаються найбільш адекватними для досягнення поставлених перед студентами цілей». Роль технології навчання вони вбачають у «наданні допомоги у всебічному підвищенні ефективності процесу навчання» [11, с. 12-13].

Глибоко аналізуючи використання освітніх технологій у навчальному процесі, С. Змеєв вважає, що цей процес народжений самим життям, процесом розвитку соціально-економічних відносин, освітньої сфери і наук про освіту. Він констатує, що, вводячи поняття «технологія навчання», науковці мають на меті виявити «...системні закономірності взаємодії всіх елементів процесу навчання: того, хто навчає; того, хто

вчиться; змісту, (форм, методів, засобів і джерел навчання, що певною мірою породжувало б досягнення поставлених цілей навчання» [2, с. 97].

На теренах пострадянського простору першим на шляху переосмислення організації процесу навчання і введення у науковий і практичний ужиток понять і терміну «технологія навчання («педагогічна технологія») вважається В. Беспалько. Під педагогічною технологією він розуміє «проект певної педагогічної системи, який реалізується практично» і є систематичним, послідовним втіленням на практиці заздалегідь спроектованого навчально-виховного процесу [1, с. 6]. Відмінними від методичних розробок рисами педагогічної технології науковець називає такі:

- попереднє проектування навчально-виховного процесу;
- визначення складових діяльності не тільки педагога, а й навчально-пізнавальної діяльності самого студента;
- «процес цілеутворення», метою якого є, по-перше, діагностика й об'єктивний контроль якості засвоєння навчального матеріалу, а, по-друге, розвиток особистості в цілому;
- цілісність навчально-виховного процесу;
- гармонійний розвиток всіх елементів педагогічної системи;
- забезпечення високої стабільності успіхів у навчанні практично будь-якої кількості студентів [1, с. 12-13].

Освітні технології, з одного боку, є системою психолого-педагогічних процедур, які включають спеціально підібрані, певним чином скомпоновані дидактичні форми, методи, способи, прийоми й умови, необхідні для здійснення процесу навчання, а з іншого – це переведення предметного знання в систему управління навчальною діяльністю.

Найбільшого узагальнення всі відомі в педагогічній науці й практиці технології отримали, на нашу думку, у працях російського вченого-педагога Г. Селевка. Він вважає, що «педагогічна технологія функціонує і як наука, яка досліджує найраціональніші шляхи навчання, і як система способів, принципів і регуляторів, які застосовуються в навчанні, і як реальний процес навчання» [9, с. 15].

За своєю структурою освітня технологія складається з таких компонентів:

1. Концептуальна основа;
2. Змістовна частина навчання: мета навчання – загальна і конкретна; зміст навчального матеріалу;
3. Процесуальна частина – технологічний процес: організація навчального процесу; методи і форми навчальної діяльності студентів; методи і форми роботи педагога; діяльність педагога з управління процесом засвоєння матеріалу; діагностика навчального процесу [9].

Концептуальною основою розробленої педагогічної технології впровадження педагогічних умов формування соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності є особистісно-діяльнісний підхід (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн).

За такого підходу особистість студента юридичної спеціальності розглядається як суб'єкт діяльності, яка сама, формуючись у діяльності, визначає характер цієї діяльності та спілкування.

Визначаючи особистісно-діяльнісний підхід у єдності його особистісного і діяльнісного компонентів, слід зазначити, що перший з них співвідноситься з особистісно орієнтованим підходом, який передбачає, що в центрі навчально-виховного процесу перебуває студент з його особистими мотивами, цілями, психологічними особливостями, а другий компонент, співвідносячись з діяльнісним підходом, встановлює принципи взаємозалежності свідомості особистості та діяльності.

С. Подмазін [7], досліджуючи проблеми процесів ефективного управління в освіті, основними принципами та умовами особистісно орієнтованого управління вважає такі:

спрямованість не на людину як таку, що потребує постійного керівного піклування про неї, а на особистість – конкретну людину, яка вільно, усвідомлено й відповідально обирає ту чи іншу позицію в соціумі, у системі суспільних відносин, виконує певний спектр соціальних ролей, здійснює відповідно до соціальних та особистісних норм і цінностей певні вчинки;

особистість підлеглого – повноправний суб'єкт управління априорі. Вона виступає і творцем норм діяльності та соціальних стосунків, і їх виконавцем. Відтак, визначення цілей, засобів діяльності й розподіл завдань між суб'єктами відбуваються у спільній мислєдіяльності керівника й керованих. У межах певного напрямку діяльності особистість має право вибору найефективніших засобів досягнення цілей та індивідуального стилю діяльності;

цілі діяльності формуються відповідно до цінностей, які культивуються в конкретному колективі;

домінування позитивного зворотного зв'язку в управлінській діяльності (фіксація та підтримка щирого прагнення досягти мети);

«персоналізація» особистісних внесків у процес досягнення мети, тобто оптимізація взаємодії між тими, хто бере участь у спільній діяльності, збереження і підвищення особистісної мотивації до діяльності;

персоналізація професійних знань, що означає усвідомлення всіма учасниками діяльності внесків, які зробили в їхню роботу інші люди (автори теоретичних розробок і практичних засобів, якими вони користуються у своїй роботі) [6, с. 5].

Основою особистісно-діяльнісного підходу є гуманізація як загальної, так і професійної освіти, пов'язана з розвитком творчих можливостей особистості, створенням реальних умов для збагачення інтелектуального, емоційного, волевого та морального потенціалу людини, стимулювання прагнення до самореалізації, розширення меж саморозвитку й самовираження. На думку Е. Ільєнкова [3], така ідеальна гуманістична мета дозволить вивести кожну людину в її індивідуальному розвитку на вищий рівень людської культури, на межу пізнаного і непізнаного, зробленого і незробленого. Переведення індивіда на новий рівень оволодіння культурою, зміна його ставлення до світу, інших людей і до себе, підвищення відповідальності за свої дії та їх наслідки – основний результат гуманістичної освіти.

На відміну від традиційного навчання, коли педагогічна діяльність жорстко регламентована, при гуманістичному підході метою освіти є неперервний загальний і професійний розвиток індивідуальності й особистості всіх учасників навчально-виховного процесу.

У зв'язку з цим змінюється й мета соціально-професійного розвитку студента юридичної спеціальності. Окрім професійних знань, умінь, навичок (професійна компетентність), вона охоплює і загальнокультурний розвиток, формування в нього особистісної позиції (усвідомлена настанова на виконання професійної діяльності, мотиваційно-ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності). До того ж ця єдність є не просто сумою властивостей, а якісно новим утворенням. Вона характеризується таким рівнем розвитку особистості студента юридичної спеціальності, на якому дії і вчинки визначаються не стільки зовнішніми обставинами, скільки світоглядом, настановами, стійкою соціально-професійною позицією.

Загальне задоволення людини собою, на думку психологів, значною мірою залежить від задоволення її фундаментальних потреб: потреби у творчій самореалізації, розумінні й прийнятті індивідуальних цінностей найближчим оточенням референтних осіб; у розвитку й саморозвитку.

Ця освітня технологія ставить у центр самостійної роботи студента юридичної спеціальності його особистість, забезпечує комфортні, безконфліктні, безпечні умови його професійного розвитку, реалізацію його природних потенціалів.

За цією технологією особистість студента юридичної спеціальності розглядається не просто як суб'єкт, а суб'єкт пріоритетний, вона є метою освітньої системи, а не засобом досягнення якоїсь відокремленої цілі.

Така технологія характеризується антропоцентричністю, гуманістичною та психотерапевтичною спрямованістю і має на меті різнобічний, вільний і творчий розвиток студента юридичної спеціальності.

Метою технології є досягнення якісних змін у соціально-професійній позиції студента юридичної спеціальності, спрямування студента на інноваційну діяльність, усвідомлення ним саморозвитку особистості як домінантної цінності.

Досягнення мети технології відбувається через реалізацію важливого структурного компоненту – *завдань*.

У процесі конструювання педагогічної технології формування соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності необхідно розв'язати, на нашу думку, такі завдання:

1. Визначити етапи технологічного процесу формування соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності з їх специфічними завданнями;

2. Науково обґрунтувати застосування цієї технології для студентів юридичних спеціальностей з різним рівнем соціально-професійної позиції;

3. Визначити специфічний змістовий компонент технології, враховуючи різний рівень сформованості соціально-професійної позиції у студентів юридичної спеціальності;

4. Обґрунтувати сукупність методів та засобів для кожного етапу педагогічної технології із врахуванням специфіки студентів юридичних спеціальностей як об'єкта впливу;

5. Забезпечити безперервну рефлексію студентом стану і процесу зміни соціально-професійної позиції.

Вирішення цих завдань забезпечить обґрунтування процесу формування соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності.

Технологія реалізації педагогічних умов формування соціально-професійної позиції складається з п'яти послідовних, взаємопов'язаних етапів: інформаційно-аналітичного, мотиваційно-цільового, прогностичного, продуктивно-творчого та підсумкового.

Перший етап – інформаційно-аналітичний – передбачає діагностику рівнів сформованості соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності і пов'язаний з виявленням первісного рівня сформованості соціально-професійної позиції студента як цілісної системи мотиваційно-ціннісних відношень. Завданням першого етапу технології є виявлення студентом власної особистісної соціально-професійної позиції як системи відношень.

Другий етап – мотиваційно-цільовий. Основне завдання етапу – мотивація студентів до підвищення рівня соціально-професійної позиції, – передбачає збагачення уявлень студентів юридичних спеціальностей про цілі, сутність, спрямованість, цінності майбутньої професії. Виходячи зі свого рівня соціально-професійної позиції, студент аналізує

власну професійну підготовку, систему відношень, систему цінностей, цілей, намічає шляхи подальшого професійного зростання на базі підвищення рівня соціально-професійної позиції.

Логічним продовженням є наступні два – *прогностичний та продуктивно-творчий* етапи технології. Ці етапи передбачають трансформацію соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності в ході організації ним власної майбутньої професійної діяльності під час проведення різноманітних занять у системі самостійної роботи та в процесі вдосконалення і самовдосконалення, у процесі реалізації комплексно-цільової програми.

Останній етап (підсумковий) визначається як етап регуляції і корекції соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності. Він включає діагностику і самодіагностику рівня соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності, прогнозування подальшого її розвитку.

Протягом усього часу реалізації технології повинен здійснюватися моніторинг ефективності впливу цих умов на рівень соціально-професійної позиції.

Таким чином, запропонована технологія передбачає реалізацію сукупності компонентів, які призводять до розвитку і підвищення рівня соціально-професійної позиції студента юридичної спеціальності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 191 с.
2. Змеев С.Я. Андрагогика: основы теории и технологии образования взрослых / С.И. Змеев.– М.: ПЕРСЭ, 2003. – 207 с.
3. Ильенков Э.В. Философия и культура / Э.В. Ильенков. – М. : Политиздат, 1991. – 464 с.
4. Кумбс Ф.Г. Кризис образования в современном мире / Ф.Г. Кумбс. – М. : Прогресс, 1970. – 261 с.
5. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учеб. для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / С.А. Смирнов, И.Б. Котова, Е.Б. Шиянов и др.; под ред. С. А. Смирнова. – 4-е изд., испр. – М. : Академия, 2003. – 512 с.
6. Подмазін С. Гуманізм реальний або дорогий фактор виробництва / С. Подмазін // Управління освітою. – 2003. – № 15. – 16 (63-64).
7. Подмазін С. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління освітніми системами / С. Подмазін // Освіта і управління. - 1997. – Т. 1. – № 1. – С. 137-139.
8. Прокопова О. С. Система професійного самовдосконалення вчителя хімії середньої школи: Автореф. дис... канд. педаг. наук: 13.00.04 / НАН України. – К., 2003. – 21 с.
9. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
10. Educatiortal technology – its creation, development and cross-mental transfer. – Oxford, 1987.
11. Persival F. A Handbook of Educational Technology / F. Perslval, H. Elington. – L. – N.Y., 1984.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Торбенко Ірина Олексіївна – викладач циклової комісії з правознавства Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки.

Коло наукових інтересів: дослідження проблем формування соціально-професійної позиції студентів юридичних спеціальностей.